

ve saz semâileri içerisinde en ünlüleri secd-i araban ve ferahfezâ saz semâileridir.

Cemil Bey Batı müzikisiyle de ilgilenmiş, bu ilgisi sarayda Burhâneddin Efendi, Abdürrahim Efendi, Tefik Efendi gibi şehzadeler, Şerif Ali Haydar Paşazâde Damad Mecid Bey ve kardeşi Şerif Muhittin (Targan) beyler vasıtasıyla devam etmiştir. Ayrıca Godowski ve Hegey gibi ünlü piyano virtüozları ile tanışmıştır. Beraberce meşke katıldığı ve konserlere iştirak ettiği müzikînasların bazıları şunlardır: Kanûnî Hacı Ârif Bey, Giriftzen Âsım Bey, Mûsâ Süreyyâ Bey, Üdî Nevres, Kadı Fuad Efendi, Tanbûrî Tahsin Bey, Kemânî ve Tanbûrî Ömer Bey, Hânende Hâfız Osman Efendi, Hâfız Mustafa Efendi, Kaşyarık Hüsameddin Bey.

Cemil Bey'in bestekârlığı ve icracılığı yanında müzikle ilgili telif eserleri de vardır. *Sabah* gazetesinin 14 Kânunusânî 1315; 3, 26 Şubat ve 11 Mart 1316 tarihli nüshalarında "Müzikde Âhenk", "Şarkı Mecmuaları ve Müzikî Kitapları", "İşârât-ı Tezyîniyye", "Şark Müzikisi Makamlarına Mahsus İşaretler" başlıkları altında makaleleri yayımlanmıştır. *Kâmûs-ı Müzikî ve Kemeñçe Metodu* adlı eserleri başlangıç bölümlerinde kalmıştır. Onun bu sahadaki en önemli telifi, Türk müzikisi nazariyatına dair *Rehber-i Müsikî* adlı eseridir (İstanbul 1318, 1321, 1341). Cemil Bey'in nota yayımcılığı alanında da bazı çalışmaları vardır. Tarih kayıtları bulunmayan bu büyük boy nota serisi, dört ve altı sayfalı olarak devam etmiştir. Ayrıca Fransızca'dan yaptığı neşredilmemiş iki roman tercümesi vardır. Mesut Cemil'in, *Tanburî Cemil'in Hayatı* adıyla yazdığı ve ilmî bir incelemeden çok edebî bir biyografi olan eser, *Vakit* gazetesinde tefrika edildikten sonra bazı değişiklikler ve ilâvelerle yayımlanmıştır (Ankara 1947).

Cemil Bey birçok talebe yetiştirmiştir. Bunların arasında Refik Fersan ve hanımı Fâhire Fersan, Fâize Ergin, Resam Tahsin Bey, Sanie Burhan Cahit Hanım, bestekâr Rahmi Bey'in kızı Nâhîde Hanım, Şemseddin Ziyâ Bey'in kızı Sâtiâ Hanım, Ziyâ Hüznî Bey ve kızı Müzeyyen Hüznî Hanım, Bâb-ı Meşihat Mek-tûbî Kalemî mümeyyizlerinden Kadı Fuad Bey, ablasının oğlu Hikmet Bey, Âtîf Esenbel ve Murat Öztoprak sayılabilir. Talebelerinden üslûbunu en iyi benimseyen tanburîler ise Hikmet Bey ile Fuad Bey olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Perteve Demirhan, *Musiki Düşüncelerim*, İstanbul 1946, s. 28-32; Semih Mümtaz, *Canlı Tarihler*, İstanbul 1946, s. 64-68, 89-91; Mesud Cemil, *Tanburî Cemil'in Hayatı*, Ankara 1947; a.m.f., "Tanıdığım Musikişinaslar", *MM*, sy. 260 (1970), s. 21; Vecdi Seyhun, *Santârî Edhem Bey, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1948, s. 13; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 116-118; Mustafa Rona, *Elli Yıllık Türk Musikisi*, İstanbul 1970, s. 168-170; Mehmet Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi-Derleme*, Ankara, ts. (TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları), II, 71-83; Rauf Yektâ, "Tanbûrî Cemil Bey, I-III", *Tefstr-i Ef-kâr* (daha sonra *Tasvir-i Ef-kâr*), İstanbul 7, 15, 24 Ağustos 1916; "Tanbûrî Cemil (Tanburî Cemil'e Dair Oğlu Mesud Cemil'le Yapılan Bir Konuşma)", *Yarın*, İstanbul 12 Kânunusânî 1338/1922, s. 8, 10-11, 13; Musâ Süreyyâ, "Tanbûrî Cemil Bey", *Dârüelhân Mecmuası*, sy. 1, İstanbul 1340/1924, s. 18-23; Şerif Sait Ceren, "Tanburî Cemil", *Radyo Mecmuası*, sy. 11, Ankara 1942, s. 4-5; Sermet Muhtar Alus, "Geçen Günlerin Hususi Sazelerinden", *TMD*, sy. 12, İstanbul 1948, s. 10; Sadı İşılay, "Tanburî Cemil Bey ve Alman İmparatoru Wilhelm", a.e., sy. 23 (1949), s. 6; "Arşiv Vesikaları-Başbakanlık Arşivi", *MM*, sy. 249 (1969), s. 9; İsmail Bahâ Süreşan, "54. Ölüm Yılı Münasabetiyle Tanbûrî Cemil Bey'e Dair", *Musikî ve Nöta Dergisi*, sy. 10, İstanbul 1970, s. 4-5; Etem Ruhi Üngör, "Türk Musikisinde Nota Yayımcılığı Yayınlar-Yayımcılar", *MM*, sy. 337 (1977), s. 13; Süleyman Seyfi Öğün, "Tanburî Cemil'in Virtüözitesi", *Dergâh*, III/26, İstanbul 1992, s. 17-18; III/27 (1992), s. 16-17; Bülent Aksoy, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Müzik ve Batılılaşma", *TCTA*, V, 1232; Öztuna, *BTMA*, I, 177-182.



NURİ ÖZCAN

CEMİL EFENDİ, Şekerci

(1867-1928)

Türk bestekârı ve ud icracısı.

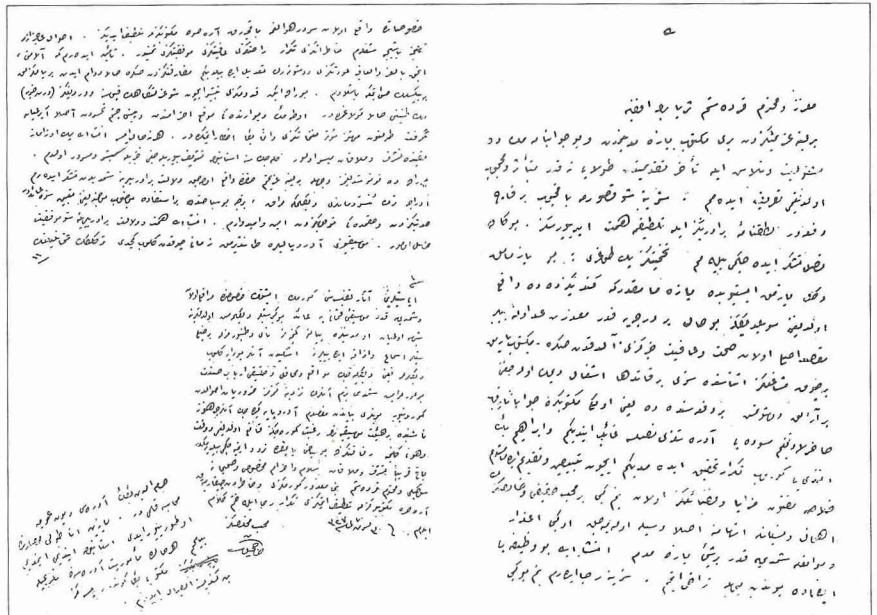
Asıl adı Ahmed Cemil'dir. İstanbul'da doğdu ve hayatının büyük bir kısmını burada geçirdi. Babası Şehzade Camii başımamlarından Hasan Tâhir Efendi, annesi Ayşe Sıdika Hanım'dır. Küçük yaşta hâfız oldu. On üç yaşında babasını kaybedince bir antikacının yanında, daha sonra da bir şeker imalâthesinde çıraklık yaptı.

Bu yaşlarda sesinin güzelliğiyle dik-katı çeken Ahmed Cemil'in müzikde hocaları sultan mâbeyincisi Üdî Basri Bey ile ünlü hânende Enderunlu (Kel) Ali Bey'dir. İki yıldan fazla bir süre ders aldı. Ali Bey'in onun müzikî hayatında önemli bir yeri vardır. Şehzadebaşı'nda açtığı şekerci dükkânı da bilhassa devlet adamlarının sıkça uğradığı bir yer olmuştur.

On altı yaşında iken Sultan II. Abdülhamid'in kız kardeşlerinden Mediha Sultan'ın dairesine imam oldu. Daha sonra onun vasıtasıyla 1898'de Müzik-i Hümayun'un Türk müzikisi kısmına ud sanat-kârı ve hocası olarak alındı; bu göreve 1911'de kendi isteğiyle emekli oluncaya kadar devam etti.

1912'de Hidiv II. Abbas Hilmi Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a gitti. Kahire'de hâ-

Tanbûrî Cemil Bey'in Mûsâ Süreyyâ Bey'e yazdığı bir mektubun metni (*Dârüelhân Mecmuası*, sy. 1, İstanbul 1340/1924, s. 21-23)



Sekerci
Cemil
Efendi

nedan ve saray mensuplarına ud ve mûsiki dersleri verdi. Orada kaldığı on altı yıl zarfında bir taraftan da şekerci dükânı açıp Türk şekerciliğini tanıttı.

Bu dönemde sultânî-i cedîd adıyla yeni bir makam terkip eden Cemil Efendi, bu makamda bir peşrevle bir saz semâisi bestelemiştir. Kahire'de vefat eden ve oraya gömülen bestekârın ölümünden sonra İstanbul'un Beyazıt semtinde bir sokağa Şekerci Cemil Bey adı verilmiştir.

Zamanının mûsikîşinasları arasında bilhassa bestekârlığı ve sâzendeliğiyle şöhrete ulaşan, çeşitli makamlarda kırkın üzerinde saz ve söz eseri besteleyen Cemil Efendi, Hüseyin Sadeddin Arel'in mûsiki nazariyatı ve ud hocalığını da yapmıştır. Cemil Efendi'nin hayatı boyunca devam ettirdiği şekercilik mesleğini daha sonra oğulları sürdürmüş ve Şehzadebaşı'ndan Kadıköy'e naklettikleri dükân "Cemilzâde" adıyla yakın zamana kadar işletilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, V, 492-494; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 130; Mustafa Rona, *Elli Yıllık Türk Mûsikîsi* (20. yy. Türk Mûsikîsi), İstanbul 1970, s. 102-106; Kıp, *TSM Sözlü Eserler*, s. 28, 78, 90, 96, 98, 107, 112, 137, 139, 141, 142, 144, 145, 177, 207, 219, 239, 240, 276, 277; "Şekerci Hafız Cemil Efendi", *MM*, nr. 7 (1948), s. 11-12, 17; Sermet Muhtar Alus, "Geçen Günlerin Hususi Sâzendelerinden", *TMD*, sy. 12 (1948), s. 11; Öztuna, *BTMA*, I, 182-183.



S. AHMET KANDEMİR

CEMİL b. MA'MER

(جمیل بن معمر)

Ebû Ma'mer Cemil b. Ma'mer b. Habîb el-Kureşî el-Cumahî

Sahâbî.

İslâmiyet'ten önce babasıyla birlikte Ficâr Savaşı'na katıldığı rivayet edilir. Cemilü Büseyne diye tanınan meşhur Arap şairi Cemil b. Abdullah b. Ma'mer el-Uz-

rî ile bir ilgisi yoktur. Cemil b. Ma'mer, Hz. Ömer'in müslüman olduğunu Mekkeliler'e ilân etmesiyle tanınır. Ömer müslüman olduğuna herkese duyurmak için Kureyş içinde söz taşımakla tanınan Cemil b. Ma'mer'i buldu ve ona müslüman olduğunu, fakat bu durumu kimseye söylememesini tenbih etti. Cemil ise hemen Mekkeliler'in toplandığı yere koştu ve, "Ömer dinden çıkmış!" diye bağırarak onun müslüman olduğunu ilân etti. Peşinden gelen Hz. Ömer ise dinden çıkmadığını, aksine müslüman olduğunu söyledi.

"Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır" meâlindeki âyetin (el-Ahzâb 33/4) kendileri hakkında nâzil olduğu söylenen kişilerden biri de Cemil'dir. Onun müslüman olmadan önce çok akıllı sayıldığı veya iki kalbi olduğunu, bu sebeple de Hz. Peygamber'den çok şey öğrendiğini iddia ettiği için "zül'kalbeyn" lakabıyla anıldığı kaydedilmektedir. Cemil 630'da epeyce ihtiyarladığı sıralarda müslüman oldu. Babası da sahâbî idi. Huneyn Savaşı'na katıldı ve şair Ebû Hırâs el-Hüzelî'nin bir mersiye ile yâdettiği Zühayr b. el-Ebcer (el-Egar, el-Acve) el-Hüzelî'yi öldürdü. Mısır'ın fethine de iştirak eden Cemil b. Ma'mer Hz. Ömer zamanında 100 yaşlarında iken vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 164; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 348-349; IV, 472-473; Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, s. 394-395; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevver*, III, 792-793; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. Muhammed Ahmed ed-Dâîf), Beyrut 1406/1986, II, 564-567; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 236; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, I, 351; Fâsî, *el-İkdu's-semîn*, III, 442-443; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 244.



İSMAİL L. ÇAKAN

CEMİL SIDKİ

(bk. ZEHÂVÎ).

CEMİLE bint SÂBİT

(جميلة بنت ثابت)

Ümmü Âsım Cemile bint Sâbit b. Ebi'l-Aklah el-Ensâriyye

Hicretten hemen sonra Medine'de Hz. Peygamber'e biat eden ilk on kadın sahâbîden biri.

Hz. Peygamber'in seriyye kumandanlarından Âsım b. Sâbit'in ana bir kız kardeşidir. Resûl-i Ekrem Medine'ye hicret edince annesi Şemûs bint Ebû Âmir'le

birlikte Peygamber'e giderek biat etti. O zamanlar adı Âsiye idi, Hz. Peygamber ona Cemile ismini verdi. Bir başka rivayete göre ise hicretin 7. yılında Hz. Ömer'le evlenince adının değiştirilmesini bizzat kendisi istedi. Hz. Ömer de adını Cemile'ye çevirdi. Ancak Ömer'in Cemile adında bir câriyesi bulunduğu için, "Bana câriyenin adını mı veriyorsun" diye Hz. Ömer'e çıktı ve Hz. Peygamber'e giderek kocasıyla aralarında geçen bu olayı anlattı. Hz. Peygamber de Cemile ismini güzel bulunca bu isme razı oldu.

Cemile'nin Hz. Ömer'le evliliğinden Âsım adında bir oğlu oldu. Bundan sonra Ümmü Âsım künyesiyle anıldı. Sonraları Hz. Ömer kendisini boşayınca Yezîd b. Cârîye ile evlendi. Bu evlilikten de Abdurrahman adlı oğlu doğdu. Cemile'nin ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 265; IV, 372; V, 15; VIII, 12, 179, 345-346; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 642; IV, 199; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 262-263; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 52; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 262; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), VII, 118.



İSMAİL L. ÇAKAN

CEMİLE bint ÜBEY b. SELÛL

(جميلة بنت أبي بن سلول)

Kadın sahâbî.

Cemile'nin Abdullah b. Übey b. Selûl'ün kızı olduğu da rivayet edilir, ancak doğrusu kız kardeşi olduğudur.

Cemile "Gasilü'l-melâike" lakabıyla tanınan Hanzale b. Ebû Âmir'in karısı idi. Onun Uhud Savaşı'nda şehid olması üzerine dul kaldı. Daha sonra Sâbit b. Kays b. Şemmâs ile evlendi. Ancak bu evliliği devam ettiremeyeceğini anlayınca Hz. Peygamber'e giderek kocasının dindar ve ahlâklı bir kimse olduğunu, bununla birlikte onunla imtizaç edemediğini ve boşanmak istediğini söyledi. Hz. Peygamber vaktiyle kocasının kendisine mehir olarak verdiği bahçeyi iade etmeye razı olup olmadığını sordu. Razı olduğunu bildirmesi üzerine Sâbit'e bahçeyi geri alarak karısını boşamasını tavsiye etti.

Sâbit'ten bu şekilde boşanan hanımın Habîbe bint Sehl olduğu da rivayet edilmektedir. Bu rivayetleri birlikte değerlendirenler her iki hanımın da ondan aynı şekilde boşanmış olabileceğini söylemektedirler. Hz. Peygamber zamanında kocasından ilk boşanan kadın olduğu ri-